

šoli lenovali in brezskerbno v klopih sedeli, ampak pazi naj na to, da bodo vsi imeli dovolj primerne delo in opravila, ako hoče, da je obvaruje gerde in toliko škodljive lenobe.

9) Najbolj pa naj gleda učitelj, da bode nježno mladino vselej izrejal v strahu božjem, kajti strah božji je začetek modrosti. Strahu božjemu ne moremo primerjati ne bogastva, ne drugih dragocenosti. Strah božji ima na desnici dolgo življenje, in na levici bogastvo in veličanstvo. Z Bogom vsaki dan začenjaj, z Bogom ga zopet dokončaj; pri vsakem delu daruj Bogu sercé, z eno besedo: Delaj vse z Bogom za Bogá!

Te navedene točke so gotovo poglavitna naloga vsakega ljudskega učitelja; kajti otrok, ki ljubi red, snažnost, pokorščino, delo in je poleg tega še pobožen in živi v strahu božjem, ne bode zamujal nobene priložnosti, da ne bi tudi izobraževal svojega uma z onimi vedami, ki ga delajo, da je vreden in sposoben ud v državi in cerkvi.

Pomenki

o slovenskem pisanju.

XLIX.

U. Kadar berem čes. šlechta (coll. der Adel), šlechták (armseliger Edelmann), šlechtný (edel — mützig — sinnig), bi mislil, da kranjska beseda „žleht“ ni tako „schlecht“, kakor ljudje menijo! Kaj pa Miklosič uči o besedah žlahta, žlah-ten, ali žlahen?

T. V slovarju pravi ob kratkem: peregrinum pol. ślachta. Da je to res, se kaže tudi iz tega, da Jugoslovani, Hrovatje in Serbljanje, te besede nimajo; in kakor Ladislav žlahtni (nobilis), tako razlaga Jarnik plemenit-nik (Edler v. Geschlechte; v. vielen Ahnen). In že Murko piše, da je plemenit lat. generosus, da nam toraj nadomestuje popolnoma tujko „žlahten“ v duhovnem in telesnem pomenu (nobilis, cognatus), stsl. plēmę (semen, soboles, generatio, genus, tribus) cf. pl — pl'n', pol. plenny fertilis, nsl. plenjati, žito plenja, je plenovito, plod itd.

U. Rojaki smo si t. j. v rodu namesti sorodniki ali sorodovinci, nasprot temu, kar zaznamnja krajan, deželan, der-

žavljan. Ali ni neroden morebiti nem. „ungeschlacht“, kar je po nekterih krajih rod-a-o samo po sebi (wirsch, unglatt)? Lepa je beseda blagorodni, blagorodstvo v prej omenjenem smislu; vendar se mi zdi neslovensko rabiti na pismih do kmečkih ali nižih stanov naslov: „Blagorodni, Vaša Blagorodnost“ itd!

T. V tem sem prav tvoje misli, in dosti čestno se glasi na pismu naslov: Gospod I. I., brez pridevka. To je slovensko. Pridevki: Visoko čestiti ali visoko učeni in blagorodni ali visoki vredni — se mi zdijo tuji. Pišem tedaj naj raji ali samo gospod, ali pa pridenem blagi ali čestiti gospod. Blag mi zaznamnja človekovo notranje, duhovno vrednost, čestit ali častit pa vnanje, svetovno veljavo. Kadar pa gré komu posebna čast ali ga hočem posebno povzdigniti, zapišem Preblagi ali Prečestiti v tretji stopnji.

U. Četerite pa Slovenec nima več! Se vé, da je v tem spisji razlika po stanovih, vendar so imenovani naslovi ali napisi naj lepši in naj navadniši. — Blagi, čestiti pa tudi blagorodni so bili Slovanom p. knezi, župani, pani in bani, vojvodi, zémanj in žlahtniki ali plemiči, o katerih sva doslej govorila. — Imeli so Sloveni nekdaj, si djal, svoje deržave in svoje narodne vladarje, vélike kneze in župane, dokler si niso dobili kraljev, carjev ali cesarjev. Pomeniva se tedaj slednjič, ako te je volja, nekoliko še o teh slavnih in svetlih gospodih, preslavnih in presvetlih oblastnikih!

L.

T. Kralj, piše Miklosič, je novoslovenska pa serbska oblika, stsl. kral' rex, pol. krol' oserb. kral lit. karalus ngr. *karállys*, *karálizsa* duc. alb. kralj magy. király . . cf. germ. karl i. e. carolus magnus. vocabulum hoc in antiquioribus codicibus non legitur. — Notum est, ima Kopitar (glag. cloz.), Dobrovio videri factum e germ. Karl, sicut cesar et Kaiser e Caesaris nomine. — In Dobrovski pravi (Inst. ling. slav.) „vox a Caroli magni nomine Karl per transpositionem nata apud Slavos, eo fere modo, quo illi brada pro Bart, mramor pro marmor dicunt. Durichius ab armenico karol potens valens, Orzechovius a *karogeros* deducere maluerunt; clariss. Linde origine slavica esse vocem contendit, cum etiam ecclesiasticam

kral' sibi persuaserit. Atqui in libris sacris rex nuspiam kral', sed ubique car' appellatur etc.

U. Linde toraj méni, da je kralj beseda slovenska? Tudi naš Linhart ugiba, ali ni iz „karati“ ali pa namesti „krajel“ t. j. gospodar kacega „kraja!“ — Kaj pa mi je misliti o besedah car in cesar?

T. *Car' rex*, vox peregrina, sed ab annis plus mille civitate donata, piše Dobrovski; inde carica regina, carsk, carskij regius, carstvo et carstviye regnum; car'grad urbs regia (Constantinopolis). — Cr' nescias utrum sit τοῦ car' compendium, an τοῦ césar'. Equidem cum Ostromiriano malim césar' et hic, utpote magis pannonicum; car' enim nobis quidem videtur remotior contractio et recentior. Kop. glag. cloz. — Car' βασιλεύς imperator; car' et cšr'; cf. césar' e gr. καῖσαρ lat. caesar; césar' βασιλεύς imperator; cesarič, oserb. khezor e germ. goth. kaisar lat. caesar: dobr. idem esse ac καῖσαρ negabat, donec russi ei in codicibus saec. XI. ostenderent c'sar'. Mikl.

U. Tedaj mislijo učenjaki naši, da je car gotovo iz cesar le skrajšano ime; drugi pa menijo, da je iz tatarskega car t. j. Steppenherr (Duchinski cf. St. Zaránski); spet drugi, da je car v jutrovskih jezikih navadni pristavek p. Nebukadnecar, t. j. „Nebu godni car“!!

T. L. 1853 je pisal v starozgodovinskih pomenkih bistri Davorin: Caesar, kateri si je prizadeval rimsko moč povišati na nar večí stopnjo, je hudo ravnal s premaganimi narodi in od njega premaganemu noriškemu in panonskemu Slovencu še je ostalo njegovo ime za pomen cesarja, kakor severnoslovanskim narodom ime njihovega premagavca Karla za pomen kralja.

Resnično je moje terdenje, zakaj v dogodivščini slovanske državne sôstave, ktera je pri vseh bila zmirej ljudovladna, zastonj išemo tega imena, kakor tudi v slovanskem jeziku zastonj korenike besed cesar in kralj. Beseda car je prišla iz semitičkega jezika po Skitih, Sarmatih in Tartarih v slovenski jezik (primeri Nebukadnecar, Baltacar itd.)

Car je sedaj naslov sploh ruskih vladarjev, ki so se do 16. stoletja imenovali véliki knezi p. Vladimira, Kijeve, Moskve itd.; nekđaj pa so se tudi vladarji Srbije in Bulgarije tako zvali. Zdaj pravijo ruskemu carju tudi „samoderžec“ ali

samovladar (autokrat), velikrat kar po latinski „imperator“, in cesarici „imperatrix“. Žena careva ali carjeva je bila nekdanj imenovana carica, najstarejši sin njegov in verjetni naslednik prestola carevega pa carevič, to je, sin carov, in žena njegova, naslednica prestola, carevna, to je hči carova (Vid. Novic. 1855).

U. Iz lat. Carolus se je olikalo Karol — Karel — Karl, in po slov. glasoslovnih pravilih kral-kralj; iz lat. Caesar po slov. cesar, in iz tega po skrajšavi car. Slovenci pišemo car — carja, kakor cesar — cesarja, Hrvatje pa car — cara, kakor sklanjajo tudi cesar — cesara, in posnemajo jih že nekateri Slovenci.

T. Mično je, kar piše o teh imenih Jireček (Könighf. Hdschft. §. 3.): Aus dem Deutschen Karl ist nach einem bekannten slavischen Lautgesetze slavisch kral und mit weiterer Umbildung polnisch król, russisch korol geworden . . Der Name kral ist ferner nur jenen Slavenstämmen geläufig, welche das Königthum bei sich nach westlichen Vorbildern ausgebildet haben, nämlich den Böhmen, Polen, Slovenen, Kroaten, ferner durch Uebertragung den Magyaren (király, in alten griech. Urkunden *καρλς*) und den Rumänen (krajul für kraljul). Russen, Ruthenen und auch Serben, denen das byzantinische Caesarenreich näher stand, haben bei sich den Namen *Car* (zusammenggezogen für *césar*, caesar) eingebürgert; kral' und korol' gebrauchen sie nur von westlichen Königen (korol' německij, českij, polskij, ugorshij; letzterer heisst bei den russischen Chronisten auch riks aus rex.)

Und was sagt Altmeister J. Grimm? «Der Eigennamen Carl hat sich durch die Erhebung der fränkischen Hausmeier auf den Thron über ganz Europa verbreitet, und wie Caesar bei uns (Deutschen) zu Kaiser, ist er bei Slaven und Litauern in der Form kral, król, korol Benennung des Königs geworden». (Rechtsalterthümer §. 282).

P a š n i k.

Učitelj in sv. pismo. Odgojaj in podučuj tudi ti, keršanski učitelj, svoje otroke, da se bodo trudili in prizadevali za prave zaklade; zemeljske naj le toliko čislajo, iščejo in ljubijo, kolikor so potrebni, da si ohranimo življenje, ker dostikrat pripomorejo, da si z njimi večne pridobivamo, če nas ne odvrčujejo od stanovitne sreče. To načelo je vsikdar in povsod v sv. pismu poterjeno, in keršanska izreča se ga mora toliko bolj držati, ker poželenje in tvarinarstvo kakor dve veliki zveri zalezujete družinsko življenje. Froebel je po vseh ustih rekel: